

GÜNEY AVRUPA REFAH DEVLETLERİNDE KADIN İSTİHDAMININ BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE BİR PANEL VERİ ANALİZİ

Büşra KORU UZKURT¹

Öz

Kadın istihdamı sadece bireylerin kendileri için değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik açıdan faydalar sağlamaktadır. Bu araştırmanın amacı, kadınların işgücüne katılımının nispeten düşük olduğu İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Türkiye gibi Güney Avrupa refah rejimi ülkelerinde kadın istihdamını etkileyen faktörleri belirlemektir. Bu bağlamda, doğurganlık oranı, boşanma oranı, eğitim düzeyi, yoksulluk oranı ve Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın kadınların işgücüne katılımı üzerindeki etkileri incelenmektedir. 1990-2022 dönemine ait seçilmiş ülke verileri Eurostat, OECD ve Dünya Bankası veri tabanlarından elde edilmiş ve STATA 17 yazılım programı kullanılarak panel veri analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, Güney Avrupa refah devletlerinde kadınların işgücüne katılımını; boşanma oranı ve eğitim düzeyinin etkilediği, ancak doğurganlık oranı, yoksulluk oranı ve Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın anlamlı bir şekilde etkilemediği görülmüştür. Araştırma bulgularına göre boşanma oranındaki artış, kadınların işgücüne katılımını düşük de olsa olumsuz etkilemektedir. Eğitim seviyesindeki artış ise kadın istihdamını pozitif yönde etkilemektedir. Bu yönüyle kadın istihdamına dair verilerin analiz edildiği bu çalışmanın, literatüre ve politika yapıcılara önemli bilgiler sunacağı beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kadın istihdamı, kadın işgücü, güney avrupa refah rejimi, panel veri analizi

¹Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Trafik Enstitüsü, E-posta:busra.koruuzkurt@pa.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7235-4030

UZKURT, B. K., (2024). Güney Avrupa Refah Devletlerinde Kadın İstihdamının Belirleyicileri Üzerine Bir Panel Veri Analizi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 24(65), 769-793. DOI:10.21560/spcd.vi.1532048

A PANEL DATA ANALYSIS ON THE DETERMINANTS OF WOMEN EMPLOYMENT IN SOUTH EUROPEAN WELFARE STATES

Abstract

Women's employment provides benefits not only for individuals but also for society and the economy. The aim of this research is to determine the factors affecting women's employment in Southern European welfare regime countries such as Italy, Spain, Portugal, Greece and Turkey, where women's labor force participation is relatively low. In this context, the effects of fertility rate, divorce rate, education level, poverty rate and Gross Domestic Product on women's labor force participation are examined. Selected country data for the period 1990-2022 were obtained from Eurostat, OECD and World Bank databases and evaluated by panel data analysis method using STATA 17 software program. The analysis shows that the divorce rate and education level affect women's labor force participation in Southern European welfare states, but the fertility rate, poverty rate and Gross Domestic Product do not significantly affect it. According to research findings, the increase in the divorce rate has a negative impact on women's labor force participation, albeit to a low extent. The increase in the level of education positively affects women's employment. In this respect, it is evaluated that this study, which analyzes data on women's employment, provides important information to the literature and policy developers.

Key Words: *Women employment, female labor force, southern european welfare regime, panel data analysis*

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'nın ardından, sanayileşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte, işçi sınıfının yaşam koşullarının iyileştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmış ve bu ihtiyaca yanıt olarak refah devletleri doğmuştur. Bu süreçte, sosyal güvenlik sistemleri, eğitim, sağlık gibi sosyal desteklerin sağlanması amacıyla çeşitli refah politikaları geliştirilmiştir. Sosyal desteklerin kapsamı ve etkinliğinin değişmesi, ülkelerin ayrı refah rejimlerinde sınıflandırılmasına sebep olmuştur. Ülkelerdeki refah sistemlerinin ortak özelliklerini ve farklılıklarını anlamak amacıyla devletin sosyal politikadaki rolü, sosyal yardımların kapsamı ve devlet ile piyasa arasındaki denge gibi farklı kriterlere göre refah devletinin sınıflandırılma çabaları başlamıştır (Özdemir, 2004, s.87).

Refah rejimi çalışmalarında en çok kabul gören sınıflandırmalardan birisi Esping-Andersen tarafından yapılmıştır. Buna göre liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat olmak üzere üç temel kategoriye ayrılan rejimlere, ilerleyen süreçte Güney Avrupa refah rejimi de eklenerek tipoloji genişletilmiştir. Güney Avrupa refah rejimi içinde benzer ekonomik yapıları ve sosyal politika uygulamaları olan İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkeler bulunmaktadır (Leibfried 1993; Ferrera 1996). Türkiye'de, aile dayanışmasının güçlü olması ve sosyal ağların sağladığı sosyal destek mekanizmalarının varlığı gibi birtakım ortak özelliklerden dolayı daha çok Güney Avrupa refah rejimleri içinde kategorize edilmektedir. Bu ülkelerde, kadınların genellikle ev işleri ve çocuk bakımı gibi geleneksel rolleri daha fazla üstlendikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca, bu bölgelerde, devletin sunduğu bakım hizmetlerinin ihtiyacı tam olarak karşılayamaması, kadınların işgücüne katılımını sınırlandırmaktadır (Mingione, 2006, s.272).

Kadın işgücünü belirleyen faktörler, kadınların ekonomik ve sosyal durumlarını etkileyen önemli unsurları içermektedir. Kadın istihdamı, kişilerin kendi ve ailesinin ekonomisine katkı sağlamanın yanında ekonomik büyüme, toplumun genel refahı gibi birçok alanı doğrudan etkilemektedir. Güney Avrupa refah devletlerinde ise diğer refah rejimlerine kıyasla kadınların işgücüne katılımı düşük seviyelerde gerçekleşmektedir (Moreno, 2002, s.2). Dolayısıyla, bu bölgelerde kadın istihdamını belirleyen faktörlerin anlaşılması ve analiz edilmesi, kadınların ekonomik ve sosyal durumlarını

iyileştirmek için gerekli önlemleri belirlemede kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda makalenin amacı, Güney Avrupa refah devletlerinde, kadınların istihdamını etkileyen faktörleri belirlemek ve bu faktörlerin kadın işgücü üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Bu nedenle, İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan ve Türkiye’de kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri arasında yer alan doğurganlık hızı, boşanma oranı, eğitim durumu, yoksulluk oranı, Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYH) kadın istihdamı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu unsurların belirlenmesinin, kadınların istihdamını destekleyici politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasında yol gösterici olması beklenmektedir. Ayrıca, bu faktörlerin etkilerinin anlaşılması, kadın istihdamı alanında yapılan araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

GÜNEY AVRUPA REFAH REJİMİNDE KADININ İŞGÜCÜNE KATILIMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Güney Avrupa refah rejiminde kadının işgücüne katılımını belirleyen ekonomik, kültürel ve politik birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler, kadınların iş hayatındaki yerini ve katılım oranlarını etkileyen çeşitli unsurları içermektedir. Kadınların işgücüne katılımı, bu faktörlerin etkileşimi sonucunda şekillenmektedir. Güney Avrupa ülkelerinde kadın istihdamı, aile içindeki bakım sorumluluklarının geleneksel yollarla çözülmesi, düşük kadın istihdam oranları ve yüksek kendi hesabına çalışma oranları gibi unsurlarla şekillenmektedir. Bu bağlamda, kadınların işgücüne katılımlarını etkileyen birtakım faktörler bulunmaktadır (Mingione, 2015, s.271- 272).

İşsizliğin hem doğurganlık oranları hem de kadınların iş gücüne katılımı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. İşsizlik, ailelerin ekonomik güvencesini zayıflatarak doğurganlık kararlarını etkilerken, kadınların iş piyasasına girmesini de zorlaştırmaktadır (Del Bono, 2002). Kadınlar, genellikle çocuk bakımı ve yaşlı bakımına yönelik sorumluluklar nedeniyle iş piyasasından daha fazla ayrılmak zorunda kalırken, erkekler bu sorumlulukları yerine getirmek için daha fazla çalışmaya yönelmektedir. Bu durum, işgücü piyasasında kadın ile erkek dengesizliğini de artırmaktadır (Mussida ve Patimo, 2023).

Güney Avrupa ülkeleri arasındaki kültürel, ekonomik ve politik farklılıklar, çalışan bir anneye büyümenin kadınların istihdamı üzerindeki etkisini büyük

ölçüde değiştirmektedir. Bu durum, toplumsal normlar, kültürel değerlerin farklılığından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, çalışan anneyle büyüme bir ülkede olumlu etki yaratırken diğer bir ülkede ters etki yaratabilmektedir (Eusébio, 2015). Kamu destekli çocuk bakımının ve erken çocukluk eğitiminin kadınların istihdamı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu görülmektedir. Kadınların, çocuklarının güvenli bir ortamda olması, iş hayatına daha rahat katılmasını sağlamaktadır. Bu tür hizmetlerin yaygınlaşması, çocukların gelişimine olumlu katkı sağlamanın yanı sıra kadının işgücü piyasasına katılımını artırmaktadır (Maestriperi vd., 2023).

Güney Avrupa refah rejimi ülkelerinde çocuk bakımı desteği ve yarı zamanlı iş imkânları, kadınların hem iş hayatına katılımını hem de çocuk sahibi olma kararlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bu tür destekler, kadınların iş-yaşam dengesini daha iyi kurmalarına yardımcı olmaktadır. Böylece kadınlar hem kariyerlerinde ilerlemekte hem de ailelerini büyütebilmektedir. Bu noktada, sosyal politikaların ve iş yerlerinin esnekliği büyük önem taşımaktadır (Del Boca, 2002). Aynı zamanda, kadınların çocuklarına okul öncesi eğitime kayıt yaptırmaları, kadınların işgücüne katılımını olumlu yönde etkilemektedir. Böylelikle, anneler kariyerlerine daha fazla odaklanmaya fırsat bulmaktadır. Bu tür sistemlerin yaygınlaşmasıyla, sadece kadınların değil, toplumun genel işgücü potansiyelinin de artırmasına neden olmaktadır (Magalini, 2020). Aynı zamanda, çocuk sayısı kırsal alanda işgücüne katılımı artırırken kentsel alanda azaltmaktadır (Kızılgöl, 2012).

Boşanma hukuku değişiklikleri, kadınların iş gücüne katılımı üzerinde önemli etkilere sahip olmaktadır. Tek taraflı boşanma yasalarının, mal paylaşımı düzenlemelerinden bağımsız olarak kadınların işgücüne katılımına olumlu etkilerinin olması, yasal reformların nasıl etkiler yaratabileceğini göstermektedir. Ekonomik güvence ve hakların korunması, kadınların çalışma hayatında daha fazla yer almalarında yardımcı olmaktadır (Stevenson, 2008). Aynı zamanda, kadın istihdamının, boşanmaya daha kolay erişim imkânı sunan ve aileler ile bekar annelere kayda değer mali destek sağlayan ülkelerde, boşanmayla ilişkilendirilme olasılığının daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarının artmasının, boşanma

kararlarını etkileyebileceğini göstermektedir (Vignoli, 2018). Çalışan kadınlar, mali açıdan daha güçlü oldukları için boşanma durumunda daha fazla seçeneğe sahip olmaktadır. Bu durum, kadınların boşanma kararlarını alırken daha az bağımlı olmalarını sağlamaktadır. Ekonomik faktörlerin, boşanma oranlarını etkileyen sosyal ve psikolojik unsurlarla birlikte önemli bir etkisi bulunmaktadır (Bulut ve Başoğlu, 2023).

Eğitim, medeni durum, ekonomik kaynaklar, toplumsal cinsiyet algısı ve yerleşim yeri gibi faktörler, kadınların iş yaşamına katılımını şekillendiren diğer unsurlardır (Kılıç ve Öztürk, 2014). Aynı zamanda, eğitim maliyetlerinin yükselmesi, genç kadınların iş hayatına atılmalarını zorlaştırmaktadır. Ancak, daha fazla kadının yükseköğretim görmesi, kadınların iş gücüne katılımını desteklemektedir (Özocaklı ve Khanalizadeh, 2023). Medeni durum, kadınların kariyerlerinde karşılaştıkları engellerden birini oluşturmaktadır. Evli kadınların, özellikle çocuk sahibi olanların aile içi sorumluluklar ve toplumsal beklentiler nedeniyle kariyerlerinde ilerlemeleri zorlaşmaktadır (Karagöl ve Kuru Uzkuurt, 2019). Ayrıca, kayıt dışı istihdam ve ücretsiz aile işçiliği kadın istihdamını etkileyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Erdoğan ve Yaşar, 2018).

Ücretsiz aile işçiliği kadın istihdamı üzerindeki etkisi, geleneksel işgücü yapılarının bir yansımasıdır. Kadınlar, aile işlerinde ücretsiz çalıştıklarında resmi istihdam verilerinde tam anlamıyla yer almamaktadır. Ayrıca, kadın istihdamının işgücü piyasaları ile yeterince bütünleşemediği için ücretler, büyüme oranı, enflasyon, işsizlik oranı gibi faktörlerin işgücüne katılımında doğrudan etkili olmadığı görülmektedir (Özer ve Biçerli, 2003). Kadınların medeni durum fark etmeksizin işgücüne katılma kararları üzerinde gelir, bağımlılık oranı, yaşanılan evin mülkiyeti ve kadının yaşı önemli faktörler arasında yer almaktadır. Kadınların işgücüne katılım ile yaş arasında ters bir ilişkinin varlığını görülmektedir. Ayrıca, kadınların yaşadıkları yerin işgücüne katılımında etkili bir faktör olduğu gösterilmektedir (Tunalı ve Göksu, 2018).

Refah rejimlerinde daha iyi gelişmiş sosyal politikalar ve eşitlikçi işgücü piyasası sayesinde, eğitim seviyeleri düşük olsa bile kadınlar istihdam edilebilmekte ve çeşitli iş alanlarında yer alabilmektedir. Öte yandan, Güney Avrupa'daki kadınlar için iş gücüne katılımın en önemli belirleyicisi yüksek

eğitim düzeyi olduğu tespit edilmiştir. Bu bölgede, kadınların işgücü piyasasına katılabilmesi için genellikle daha yüksek eğitim seviyelerine ulaşmaları beklendiği görülmektedir (Bodur, 2019).

REFAH REJİMLERİNİN SINIFLANDIRMALARI

Refah devleti, sağlık, eğitim, konut, gelirin korunması ve kişisel sosyal hizmetleri kapsayan temel sosyal hizmetlerin sağlanması için gelirin yeniden dağıtılması yoluyla önlemler alan devlet modeli olarak ifade edilmektedir. 19. yüzyılın son çeyreğinde Bismark tarafından getirilen sosyal sigorta mekanizması, refah devleti uygulamalarının başlangıç noktalarından biri olarak görülmektedir (Özdemir, 2004, s.21). Ülkeler, sosyal refah hizmetlerini farklı kriterlere göre uygulamakta ve bu uygulamalar ekonomik, politik ve kültürel koşullara bağlı olarak değişmektedir. Refah devleti anlayışları ve uygulamaları arasında farklılıklar refah rejimlerinin gelişimine etki etmektedir. Sosyal politika yaklaşımları ve pratiklerinin çeşitli olması, refah devletlerini sınıflandırmak için birtakım çalışmaların başlamasına neden olmuştur (Özdemir, 2004, s.87).

Wilensky ve Lebeaux (1958) yaptıkları refah rejimleri sınıflandırma çalışmalarında, refah devletlerini, refah sağlayıcı kurum olan aile ve piyasa arasındaki ilişkinin derecesine göre “kalıntı” ve “kurumsal” olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Bu bağlamda, kalıntı refah rejiminde, refah hizmetlerinin sorumluluğu öncelikle aile ve piyasadan beklenmektedir. Kurumsal refah rejiminde ise refah hizmetlerinden temel sorumlu olan kurum devlettir (Abrahamson, 1999, s.395-396). Richard Titmuss, devletin piyasaya müdahale etme rolünü ve vatandaşlara sağladığı hizmetleri temel olarak refah rejimlerini üç farklı modelde sınıflandırmaktadır. Kalıntı refah modelinde devletin piyasaya müdahale etme rolü sınırlı olmaktadır. Kurumsal modelde devlet, evrensel hizmetler sağlayan kurumlar aracılığıyla vatandaşlarına refah hizmetlerini sunmaktadır. Endüstriyel başarı modelinde ise sosyal devletin refah uygulamaları, istihdama ve sigorta kurumlarına katkıda bulunmaya bağlı olmaktadır (Abrahamson, 1999, s.396-397).

Lewis (1992), kadınların refah devletlerindeki rollerinin ve etkilerinin göz ardı edilmesini cinsiyet körlüğü olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda, refah rejimlerinin cinsiyetle ilişkisini anlamak için daha kapsayıcı bir

yaklaşımın benimsenmesi ve kadınların sosyal politikalar üzerindeki etkisinin yeterince incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Lewis (1992) refah rejimleri sınıflandırmasını, kadının ev içi ücretsiz emeğini göz önünde bulundurarak cinsiyet temelli olarak gerçekleştirmiştir. Bu tipolojide refah devletlerini “ekmeği kazanan erkek “ modeline göre ülkeleri “güçlü”, “ılımlı” ve “zayıf olarak sınıflandırmıştır. Bu bağlamda, İngiltere’yi güçlü, Fransa’yı ılımlı ve İsveç’i zayıf ekmeği kazanan erkek devleti olarak nitelendirmiştir.

Refah devleti sınıflandırmalarında en yaygın olarak atıfta bulunulan kaynakların başında Esping-Andersen’in 1990 yılında yayımladığı “The Three Worlds of Welfare Capitalism” adlı kitabı gelmektedir. Buna göre Esping-Andersen devlet, piyasa ve ailenin refah sağlamada rolünü temel alarak (dekomüdfikasyon düzeylerine göre) “liberal refah modeli”, “korporatist-muhafazakar refah modeli” ve “sosyal demokrat refah modeli” olmak üzere üç tür refah rejimi ayırımı yapmıştır (Esping-Andersen, 1990, s.26).

Liberal refah rejiminde, devletin vatandaşlara sağladığı yararlar asgari düzeyde ve gelir araştırmasına bağlı olmaktadır. Refah uygulamaları konusunda seçici olan liberal model, diğer refah sağlama araçlarını tüketikten sonra hâlâ sorunu gideremeyenlerin refah katkısını alabildiği bir rejim türü olarak tanımlanmaktadır. ABD, Kanada ve Avusturalya, liberal refah rejimin en tipik örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Esping-Andersen, 1990, s.26-27). Korporatist-Muhafazakâr refah rejiminde, sosyal refahın merkezi, piyasa önceliği yerine aile olarak görülmekte ve kilisenin rolü ön planda tutulmaktadır. Bu bağlamda, sosyal harcamalar liberal rejime kıyasla daha fazla olmakta ve gelir transferleri kişi özelinde değil aileye odaklanmaktadır. Korporatist modelde, evli kadınlar çalışma hayatından dışlanmakta ve çocuk bakımı gibi aile destek hizmetlerinin öncelikle aile içinde karşılanması teşvik edilmektedir. Avusturya, Fransa, Almanya gibi ülkelerin bu modeli temsil ettikleri görülmektedir (Esping-Andersen, 1990, s.27).

Sosyal demokrat refah rejimi, minimum gereksinimlerin karşılanması yerine ihtiyaçların yüksek düzeyde sağlanması ile oluşacak eşitliği hedefleyen bir modeli içermektedir. Sosyal demokrat ülkelerde, tam istihdam politikaları ile gerçekleşen yüksek istihdam oranları, yüksek düzeyde kadınların işgücüne katılımı ve düşük düzeyde ücret farklılıkları bulunmaktadır. Aynı zamanda,

yüksek vergi kazançları ile yeniden gelir dağılımı gerçekleştirilerek daha adil ve eşitlikçi bir toplum sağlanmaya çalışılmaktadır. Sosyal demokrat model, bireylerin ihtiyaçlarını, evrensel gelir garantisi, sosyal sigorta ve gelişmiş hizmetler ile piyasadan bağımsız hale getirmeyi hedeflemektedir. Bu modeldeki toplumlarda, çok sınırlı bir kitle yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Sosyal demokrat refah rejimi içinde Norveç, İsveç, Finlandiya ve Danimarka gibi ülkeler sınıflandırılmaktadır (Özdemir, 2004, s.104-105).

Esping-Andersen'in modeli, refah rejimi sınıflandırmasında önemli bir çerçeve sunmasına rağmen, bazı sınırlılıkları nedeniyle çeşitli eleştirilerle karşılaşmıştır. Bu değerlendirmeler, modelin belirli ülkelerle kısıtlı olması, dünya genelindeki refah devletlerinin çeşitliliğini yeterince yansıtmaması ve farklı refah rejimlerini anlamak için yetersiz olması konusundadır. Ayrıca, ailenin sosyal destek ve refah sağlama konusundaki rolü, farklı refah rejimlerinin işleyişinde önemli bir faktör olarak görülmektedir. Aile rolünün, sınıflandırmada yeterince yer almaması, ailenin refah sağlama işlevinin eksik değerlendirilmesine neden olacağı eleştirilerini doğurmuştur. Bu durum, özellikle güçlü aile yapısının merkezi bir rol oynadığı Güney Avrupa ülkeleri için önem arz etmektedir (Leibfried, 1993); (Ferrera, 1996).

Leibfried (1993), üçlü tipolojiye ek olarak İspanya, Portekiz, Yunanistan , Güney İtalya, ve güçlü aile odaklılığı nedeniyle Fransa'yı da kapsayan Güney Avrupa ülkelerini, Latin bölgesi refah rejimi olarak adlandırmıştır. İlkel refah devleti olarak tanımladığı Latin bölgesi ülkelerinin sosyal yardım haklarının kısıtlılığını, işgücü piyasasına girmenin zorluğunu işaret etmekte ve Katolik Kilisesi ile olan güçlü bağlantılarını vurgulamaktadır. Ayrıca, modern bir refah devletinde olması gereken kanun düzenlemelerinin varlığına rağmen yasal, kurumsal ve sosyal uygulamaların sınırlılığından dolayı Latin bölgesini "kurumsallaşmış vaatlerin refah devleti" olarak tanımlamıştır (Leibfried, 1993, s.126).

Ferrera (1996), İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ı içeren Güney Avrupa refah rejiminin ortak özelliklerini belirlemeye çalışmıştır. Güney Avrupa refah devletinde, genellikle belirgin bir iç kutuplaşmayı içinde barındıran parçalanmış ve korporatist gelir koruma sistemi sergilenmektedir. Bu yapıya göre, emekli maaşlarının ve sosyal yardımların belirli gruplara

yüksek oranlarda sağlandığı, ancak diğer grupların daha az koruma aldığı bir yapı mevcut bulunmaktadır. Refah alanında devletin rolü, diğer aktörlerle yüksek derecede işbirliği bulunduğundan devletin düşük düzeyde nüfuzu bulunmaktadır. Güney Avrupada bazı gruplara veya bireylere yönelik sübvansiyonların dağıtımında kayırmacılık kendini göstermektedir. Öte yandan, Güney Avrupa ülkeleri, sağlık hizmetleri alanında evrensel ilkelere dayalı ulusal sağlık hizmetlerini benimseyen bir anlayışa sahiptir (Ferrera, 1996, s.17).

Esping-Andersen, daha kapsayıcı ve çok boyutlu bir yaklaşımı benimsemesi gerektiğini vurgulayan eleştiriler neticesinde refah rejimleri tipolojisini geliştirmiştir. Esping-Andersen'in (1999), genişlettiği sınıflandırmasını, farklı refah rejimlerinin aileden bağımsızlık (defamilialization) düzeylerine göre yapmıştır. Bu bağlamda, İtalya, Portekiz, İspanya gibi ülkeleri kapsayan Güney Avrupa refah rejiminde, aile bağları, bireylerin refahını sağlamak için temel bir kaynak olarak öne çıkmakta ve sosyal koruma ve refah hizmetleri açısından önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal güvenliğin büyük ölçüde aile yapısına dayanmış olduğu Güney Avrupa ülkelerinde arkadaşlar, komşular ve geniş aile gibi informal bağlar bireylerin ihtiyaç duyduklarında destek alabilecekleri etkin yapılar olarak görülmektedir (Esping-Andersen, 1999, s.71).

Türkiye, Güney Avrupa ülkelerinde olduğu gibi geleneksel aile yapısının güçlü olduğu, sosyal desteklerin büyük ölçüde aileler tarafından karşılandığı bir yapıya sahip bulunmaktadır. Ayrıca, sosyal güvenlik sisteminde aile ve toplumsal dayanışmanın ön plana çıktığı ve sosyal yardımların, özellikle kırılgan gruplara yönelik olduğu Güney Avrupa tipi refah rejimleri ile ortak özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda, Türk refah rejimi, Güney Avrupa ülkeleriyle sosyal politikaların yapısı, devletin sosyal hizmetlerdeki rolü, aile yapısının önemi ve sosyal yardımların hedeflenmesi gibi unsurlar açısından benzerlik taşıdığı için birçok akademik çalışmalar tarafından Güney Avrupa

refah rejimleri kategorisi içinde değerlendirilmiştir (Gough, 1996; Saraceno, 2002; Grütjen, 2008).

GÜNEY AVRUPA REFAH REJİMİNDE KADIN İSTİHDAMI

Kadınlar, aile ve toplumdaki geleneksel rollerini üstlenirken, aynı zamanda ekonominin çeşitli alanlarında aktif şekilde yer alarak ailelerin ekonomik gücüne katkı sağlamaktadır. Bu durum, kadınların aile kurumunun temel taşı olmalarının yanı sıra, istihdamın da önemli bir parçası olmalarından kaynaklanmaktadır. Kadınlar, hem aile içindeki sorumluluklarını yerine getirirken hem de işgücüne katılım göstererek toplumsal refahın üretiminde kritik bir rol oynamaktadır. Farklı refah modellerinde kadın istihdamını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Refah rejimlerinin temel yapısı, sosyal politikaları, ekonomik koşulları ve kültürel değerlerin farklılığı kadınların işgücüne katılımını doğrudan etkilemektedir (Gordon, 2012, s.9).

Refah rejimleri, kadınların aile içindeki ve toplumsal hayattaki rollerini farklı şekillerde biçimlendirmektedir. Sosyal demokratik refah rejimleri, devletin sunduğu destekler sayesinde kadınların ekonomik bağımsızlıklarını teşvik ederken, muhafazakâr rejimler kadınların ekonomik bağımsızlıklarını yerine, aileye bağlılıklarını desteklemektedir. Liberal rejimler ise sosyal hizmetlerin sınırlılığı nedeniyle kadınların istihdamını kısıtlı bırakmaktadır (Orloff, 1996, s.65). Güney Avrupa ülkelerinde sosyal destek sağlamada aile dayanışmasının güçlü olduğu ve devletin fazla sorumluluk almadığı bir yapı bulunmaktadır. Bu nedenle, çocukların bakımı ve aile içi hizmetlerin karşılanmasında kadınların daha çok görev üstlendiği bir sosyal model mevcut bulunmaktadır (Moreno, 2002, s.2). Güney Avrupa rejimi ülkelerinde genellikle aile içi iş bölümünde erkekler tam gün istihdam edilirken, kadınlar istihdamda bulunsalar bile ev işleri ve çocuk bakımıyla ağırlıklı olarak sorumlu bulunmaktadır (Salido ve Moreno, 2013, s.36).

Türkiye'nin, Güney Avrupa ülkeleri ile cinsiyete dayalı istihdam yapısı (Tiyek ve Yertüm, 2016, s.48) ve kadın istihdamına yönelik destekleyici politikaların ihtiyaçları karşılayamaması açısından oldukça benzediği görülmektedir (Kaya, 2021, s.96). Ayrıca, kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük oluşu, tarım sektörünün ve ücretsiz aile işçiliğinin kadın istihdamında yaygın oluşu, kadın işsizlik ve genç işsizlik oranlarının yüksek

oluşu açısından Türkiye, Güney Avrupa refah rejimi ülkeleri ile ortak özelliklere sahip bulunmaktadır (Öz ve Peri, 2019, s.23).

AB ülke ortalaması ve Güney Avrupa refah rejimi ülkelerinin kadın ve erkeklerin istihdam oranları Tablo 1'de gösterilmektedir. Kadınların istihdamı erkeklere kıyasla daha düşük gerçekleşmektedir. AB-27 ülkelerinin kadın istihdamı ortalaması oranı 2015 yılında %63 iken 2023 yılında %70.2'ye yükselmiş, erkek istihdamı oranı ise 2015 yılında %74.1 olan 2023 yılında %80.4'e yükselmiştir. Güney Avrupa ülkelerinde kadın istihdamında artan bir eğilim görülse de, genel olarak bu artış diğer AB ortalamasından daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Kadın istihdamında, AB-27 ülke ortalaması 2023 yılında %70.2 iken İspanya %70.2, İtalya %56.5, Yunanistan %57.6 ve Türkiye %38 olarak gerçekleşerek AB ortalamasından geride kalmışlardır. Portekiz ise %75.5 ile kadın istihdamında AB ortalamasının üzerinde kalan tek Güney Avrupa ülkesi olmuştur. 2023 yılında Güney Avrupa refah rejimi ülkelerinde kadın istihdamında en yüksek oran %75.5 ile Portekiz, en düşük oran ise %38 ile Türkiye olmuştur. Aynı zamanda, Türkiye AB ortalamasının 32,2 puan gerisinde kalmıştır.

Kadın ve erkek istihdam oranı arasındaki fark AB-27 ülke ortalamasında 2015 yılında %11.1 olarak gerçekleşirken 2023 yılında 10.2 olmuştur. Bu fark, İspanya'da 2015 yılında %11.2 iken 2023 yılında %10.3, Portekiz'de 2015 yılında %6.4 iken 2023 yılında %5.6, İtalya'da 2015 yılında %19.7 iken 2023 yılında %19,5, Yunanistan'da 2015 yılında %18,6 iken 2023 yılında %19.8, Türkiye'de ise 2015 yılında %42.8 iken 2023 yılında %38.5 olmuştur. Bu veriler, kadınların işgücünde daha fazla yer alması ile cinsiyetler arası istihdam farklarının azaldığını göstermektedir.

Tablo 1. AB ve Güney Avrupa Ülkeleri İstihdam Oranları (%)

	2015			2020			2023		
	Erkek	Kadın	Fark	Erkek	Kadın	Fark	Erkek	Kadın	Fark
AB-27 Ülke Ortalaması	74.1	63.0	11.1	77.2	66.2	11.0	80.4	70.2	10.2
İspanya	67.6	56.4	11.2	71.4	60.0	11.4	75.7	65.4	10.3
Portekiz	71.2	64.8	6.4	77.1	71.4	5,7	81.1	75.5	5.6

İtalya	70.2	50.5	19.7	71.8	52.1	19.7	76.0	56.5	19.5
Yunanistan	64.2	45.6	18.6	68.1	48.7	19.4	77.4	57.6	19.8
Türkiye	75.3	32.5	42.8	70.1	32.0	38.1	76.5	38.0	38.5

Kaynak: Eurostat (2024)

Eurostat, eğitim seviyeleri verilerini; ilkokul düzeyindeki eğitim (1. seviye); orta eğitim ortaokul ve lise düzeyindeki eğitim (2. seviye); lisans, yüksek lisans, doktora, post-doktora düzeyindeki eğitime (3. seviye) eşdeğer olarak sınıflandırmaktadır. Tablo 2’de Güney Avrupa ülkeleri arasındaki eğitim düzeyinin istihdam üzerindeki etkisini göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe istihdam oranları artmaktadır. 2023 yılında, Portekiz, birinci kademe %63.5 iken üçüncü kademe eğitim seviyesinde %87.3 ile en yüksek istihdam oranına sahip bulunmaktadır. Türkiye’de birinci kademe eğitim seviyesindeki istihdam %28.6 iken, üçüncü kademe eğitim seviyesindeki istihdam %61.1’e çıkmaktadır. Buna göre Güney Avrupa refah devletleri içinde en fazla Türkiye’de, eğitim düzeyinin kadın istihdamına olumlu yönde etkisi olduğu görülmektedir. Türkiye’de 2023 yılında gerçekleşen kadın istihdamı oranı % 38 iken üçüncü kademe eğitim almış kadınlarda istihdam oranı % 61.1 olması, eğitim ile istihdam arasındaki güçlü ilişkinin bir kanıtını oluşturmaktadır.

Tablo 2. Eğitim Düzeyine Göre Kadın İstihdam Oranları (%)

Eğitim seviyeleri	2020			2021			2022			2023		
	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
İspanya	44.3	55.7	75.2	45.6	57.6	77.1	47.4	58.7	78.6	49.6	60.6	79.3
Portekiz	60.6	70.8	84.7	60.9	71.2	86.1	61.8	74.3	87.1	63.5	75.9	87.3
İtalya	34.2	54.3	75.2	34.3	55.5	76.4	35.7	57.4	77.7	36.5	58.1	78.8
Yunanistan	33.6	42.1	67.7	36.2	45.8	71.0	37.8	48.5	74.6	40.0	50.7	75.6
Türkiye	24.5	28.9	56.2	26.2	31.1	57.8	28.5	34.8	59.9	28.6	36.1	61.1

Kaynak: Eurostat (2024)

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın Model ve Veri Seti

Bu araştırmanın amacı, kadınların işgücüne katılım oranını etkileyen sosyal ve ekonomik faktörleri belirlemektir. Çalışmada, literatürdeki mevcut araştırmalar ışığında, kadınların işgücüne katılımını etkileyen çeşitli değişkenler incelenmiş ve bazı değişkenlerin anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Seçilen değişkenler, daha önceki çalışmaların gözden geçirilmesiyle belirlenmiştir ve veri erişiminde sağlanan kolaylıklar dikkate alınarak seçilmiştir. Ancak, veri toplama sürecinde karşılaşılan zorluklar ve metodolojik kısıtlamalar bazı değişkenlerin analiz dışında kalmasına yol açmıştır. Bu nedenle, veri erişimindeki kolaylıklar sayesinde belirli değişkenlere odaklanarak araştırmanın güvenilirliğini artırmak amaçlanmıştır.

Araştırmada incelenen ülkeler Türkiye, İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan olup, bu ülkelerde 1990-2022 yılları arasında yıllık veriler kullanılmıştır. Çalışmanın değişkenleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırma Değişkenleri

	Değişken	Detay	Kısaltma	Kaynak
Bağımlı	Kadın işgücü katılım oranı	+15 yaşındaki kadın nüfusunun yüzdesi	Kadın İşgücü	World Bank Data Portal
Bağımsız	Doğurganlık Oranı	Kadın başına doğum	Doğurganlık	World Bank Data Portal
Bağımsız	Boşanma Oranı	Evlilik başına boşanma	Boşanma	Euro stat
Bağımsız	Eğitim Durumu	İlkokula kayıt	Eğitim	World Bank Data Portal
Bağımsız	Gayri safi yurt içi hâsıla	Milyon dolar	GSYH	OECD Data
Bağımsız	Yoksulluk Oranı	Günlük en çok 25-dolar ücret	Yoksulluk	World Bank Data Portal

Çalışmada daha anlamlı katsayılarla ulaşmak ve regresyon varsayımlarına ilişkin problemleri çözmek amacıyla verilerin logaritmik dönüşümü modelde kullanılacaktır. Bu araştırmanın verileri yatay kesitli olduğu için kullanılan model "Panel Veri" olacaktır. Panel veriler birimlerin zaman içindeki

değişimleri inceleme ve analiz etme fırsatı sunmaktadır (Baltagi, 2001, s.1). Tablo 4'te değişkenlerin tanımlayıcı istatistik değerlerini göstermektedir.

Tablo 4. Tanımlayıcı İstatistikler

	Boşanma	Eğitim	Doğurganlık	GSYH	Kadın İşgücü	Yoksulluk
Ortalama	36.42476	104.2965	1.46461	9.27E+11	31.30789	0.849492
Medyan	26.3	103.6109	1.35	7.77E+11	31.119	0.769632
Maksimum	91.5	115.2374	2.231	2.41E+12	43.959	3.855589
Minimum	8.3	97.4919	1.13	1.3E+11	18.784	0.092666
Std. Dev.	21.27428	3.882968	0.323118	6.74E+11	6.317162	0.556432
Sum Sq. Dev.	47069.88	1568.054	10.85813	4.72E+25	4150.28	32.20012
Gözlem	105	105	105	105	105	105

Panel veri modelinin yöntemini belirmeden önce verilerin durağanlığı birim kök test ile belirlenecektir.

Birim Kök

Birim kök testi, verilerin durağan olmasını kontrol eder ve verinin durağan olduğu düzeyi belirlemektedir. Birim kök testi için ADF birim kök testi kullanılacaktır. Bu testin sıfır hipotezi serinin birim köke sahip olması ve durağan olmamasıdır. Tablo 5'de ADF birim kök testinin sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 5. ADF Birim Kök Testi

Fisher-type unit-root test for Series Based on augmented Dickey–Fuller tests			
	Variables	Statistic	p-value
Doğurganlık	Modified inv. chi-squared Pm	16.636	0.0000
Boşanma	Modified inv. chi-squared Pm	2.4353	0.0074
Eğitim	Modified inv. chi-squared Pm	14.0643	0.0000
Yoksulluk	Modified inv. chi-squared Pm	1.7237	0.0424
GSYH	Modified inv. chi-squared Pm	10.3412	0.0000
Kadın İşgücü	Modified inv. chi-squared Pm	12.82	0.0000

ADF birim kök testlerinin sonuçlarına göre değişkenlerin hepsi 0,05 değerinden küçük değer oldukları için bu testin sıfır hipotezi (serinin birim köke sahiptir ve durağan değildir) reddedilmektedir. Bu değişkenlerin hepsi, normal düzeyde durağan olduklarını göstermektedir.

Panel veri modelinde klasik regresyon yönteminin uygulanması gerektiğini belirlemek için Maksimum Likelihood (ML) yöntemi kullanılarak en uygun model, klasik regresyon ile birim ve zaman etkileri arasında LR testi ile belirlenmiştir. Tablo 6 ML modelini göstermektedir.

Tablo 6. ML Modeli

Kadın İşgücü	Coefficient	Std. Err.	z	P > z	95% conf. interval	
GSYH	-.0224149	.055643	-0.40	0.687	-.1314732	.0866433
Yoksulluk	-.0729258	.0281325	-3.62	0.000	-.1123847	-.033467
Eğitim	.3495611	.4971291	0.70	0.482	-.6247941	1.323916
Boşanma	-.1494492	.0349341	-4.28	0.000	-.2179188	-.0809796
Doğurganlık	-.0943629	.1986843	-0.47	0.635	-.483777	.2956512
cons	2.907299	2.81689	1.03	0.302	-2.613763	8.428302

LR test vs. linear model: $Ki(2) = 58.27$

Prob > $Ki(2) = 8.8360$

Modelin birim etkisi bulunmakta ve panel veri modeli birim etkisiyle tahmin edilmelidir. Öte yandan, modelin zaman etkisi yoktur ve panel veri modeli zaman etkisiyle tahmin edilmeyecektir.

Hausman Testi

Panel veri modelinde rassal etki ve sabit etki yöntemlerinden en uygun ve doğru yöntemi seçmek için Hausman testi kullanılmaktadır. Hausman testi, modeldeki benzersiz hatalar ile regresörler arasında bir korelasyon olup olmadığını görmeye çalışmaktadır. Bu testin sıfır hipotezi, katsayılarıdaki farkın sistematik olmaması ve dolayısıyla en uygun yöntemin rassal etki yöntemi olmasıdır. Tablo 7 Hausman testinin sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 7. Hausman Testi

Bağımsız Değişkenler	Sabit Etki b	Tesadüfi Etki B	Fark b-B	(V _b -V _B) Robust Standart Hata
GSYH	-.0031202	-.0124472	.009327	.0817123
Yoksulluk	-.0692614	-.0659216	-.0033398	.
Eğitim	.201222	1.951201	281222	.
Boşanma	-.17053	-.050777	-.119753	0.0349164
Doğurganlık	-0184401	-.4459413	.4643814	.2351584

$$Ki \text{ Kare}(5) = (b-B)'[(V_b - V_B)^{-1}](b-B)$$

68.16

Prob > Ki(2) = 0.0000

b = Consistent under H₀ and H_a; obtained from xtreg.

B = Inconsistent under H_a, efficient under H₀; obtained from xtreg.

Test of HD: Difference in coefficients not systematic

Hausman test sonuçları incelendiğinde olasılık değeri Prob>Ki₂=0,0000 olduğu görülmektedir. Hausman testinin sonuçlarına göre olasılık değeri reddedilmektedir. Bu sonuç uygun yöntemin sabit etki olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla panel veri modeli, sabit etki yöntemiyle tahmin edilecektir. Sonuçta, panel veri modelini tahmin etmeden önce panel veri modelinin regresyon varsayımları kontrol edilecektir.

Değişen Varyans (Heteroskedasticity) Testi

Heteroskedastisite veya değişen varyans, belirli bir süre boyunca izlenen bir değişkenin standart hatalarının veya bağımsız bir değişkenin farklı değerlerinin sabit olmadığı durumu ifade eden istatistiksel bir terimdir. Modelin değişen varyansını kontrol etmek için Wald testi kullanılmıştır. Bu testin sıfır hipotezi, modelin değişen varyansı olmamasıdır. Wald testinin sonucu, sıfır hipotezini kabul etmektedir ve bu modelin değişen varyans problemi olmadığını göstermektedir. Wald değişen varyans testinin sonucu: Ki₂ = 3.10 Prob>Ki₂ = 0.6846

Breusch Godfrey Otokorelasyon Testi

Doğru bir şekilde kurulan panel veri modelinin varsayımlarından biri otokorelasyondur. Otokorelasyon bağımsız değişkenlerin birbirini takip eden iki zaman aralığı arasındaki korelasyon derecesini ifade etmektedir. Tablo 8 Breusch-Godfrey Otokorelasyon testinin sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 8. Breusch Godfrey Otokorelasyon Testi

p	Ki2	df	Prob>Ki2
1	84.606	1	0.0000

H0: otokorelasyon yok

Otokorelasyon testinin sıfır hipotezi, modelin değişkenlerinin otokorelasyonun olmamasıdır. Çalışmanın modelinin otokorelasyon testi (Prob>Ki2=0,0000), sıfır hipotezini reddetmektedir.

Çoklu Doğrusal Bağlılık Testi (VİF)

Çoklu Doğrusal Bağlılık (VIF), bağımsız değişkenler arasındaki çoklu bağlantı miktarını değerlendirmek için regresyon analizinde kullanılan bir ölçüdür. VİF testinin sıfır hipotezi, modelin çoklu doğrusal bağlantı olmamasıdır. Bu testte 1/VİF değeri 1'den büyük olursa sıfır hipotezi reddedilecektir. Tablo 9 VİF testinin sonuçlarını göstermektedir. VİF test sonuçları, sıfır hipotezi kabul etmekte ve modelin çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığını göstermektedir.

Tablo 9. VİF Testi

Değişkenler	VIF	1/VIF
Yoksulluk	1.38	0.717222
Eğitim	1.31	0.765608
Boşanma	1.22	0.820103
Doğurganlık	1.20	0.836493
GSYH	1.15	0.867989
Mean VIF	1.25	

Panel AR (1) Model

Araştırmanın modeli; varsayımlar, etkiler ve yöntemler kontrol edildikten sonra doğru model tahmin edilmiştir. Modelin birim etkisi olduğu ve sabit etki yönteminin en uygun yöntem olduğu belirlenmiş ve varsayımlardan modelin otokorelasyon problemi olduğu gösterilmiş, bu nedenle modelin otokorelasyon problemini başka varsayımları etkilemeden giderebilmek için Panel AR(1) modeli kullanılmıştır. Bu modelin sıfır hipotezi, diğer regresyon

modelleri gibi değişkenin bağımlı değişkeni etkilemediğidir. Panel AR(1) modelin sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Panel AR (1) Model

Kadın İşgücü	Coefficient	Std. Err.	t	P> t	95% conf. interval	
Doğurganlık	.0012386	.2176786	0.01	0.995	-.431218	.4336952
Boşanma	.0960792	.0311019	-3.09	0.003*	-.1578686	-.0342897
Eğitim	.5166388	.2550141	2.03	0.046*	.0100088	1.023269
GSYH	.0625117	.0464624	1.35	0.182	-.029794	.1548174
Yoksulluk	.0147856	.0150869	-0.98	0.330	-.0447585	0151872
_cons	.398848	.0499255	-7.99	0.000	-.4980337	-.2996623

$R^2 = 0,0131$ $F = 25.55$ $Prob = 0,000$ $Prb > F = 0.0000$

R kare overall sonucu, bağımlı değişkeni etkileyen faktörlerin %1, bu modelde tahmin edildiğini göstermektedir. Değişkenlerden yoksulluk oranı, GSYH ve doğurganlık oranı değişkenleri 0,05 değerinden küçük olasılık değerine sahip oldukları için sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Bu sonuç; yoksulluk oranı, GSYH ve doğurganlık oranı değişkenlerinin, bağımlı değişkeni anlamlı yönde etkilemediklerini göstermektedir.

Tablo 9'da gösterilen Panel AR(1) sonuçları boşanma oranı ve eğitim durumu değişkenlerinin olasılık değerleri, sıfır hipotezin reddedildiğini göstermektedir. Bu sonuç boşanma oranı ve eğitim durumu değişkenlerinin bağımlı değişken olan kadın işgücü katılım oranı anlamlı yönde etkilediğini göstermektedir. Modelin katsayıları, değişkenlerin etki gücü ve yönünü göstermektedir. Boşanma oranı katsayısına göre, boşanma oranı değişkeninde %1 artış, kadın işgücü katılım oranı değişkenini %0.09 azaltmaktadır. Eğitim durumu değişkenindeyse %1 artış, kadın işgücü katılım oranı değişkenini %0.5 artırmaktadır.

SONUÇ

Güney Avrupa refah rejimi ülkelerinde, ekonomik krizler, yüksek işsizlik oranları ve sosyal politikalar açısından farklı dinamikler bulunmaktadır. Bu ekonomik koşullarda, kadın istihdamı, bölgedeki toplumsal ve iktisadi gelişmeler için kritik bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra Güney Avrupa modelinde, aile yapıları açısından diğer rejimlere kıyasla belirgin farklılıklar

bulunmaktadır. Güney Avrupa ülkeleri, toplumun temel birimi olarak aileyi kabul etmekte ve aile yapısının korunması ve desteklenmesini önemli gören geleneksel aile anlayışına sahip bulunmaktadır. Bu durum, kadınların ev içi sorumlulukları ve bakım işlevleri gibi geleneksel rolleri daha fazla üstlendikleri bir yapıyı getirmektedir.

Güney Avrupa ülkelerinde, kadın işgücü oranları diğer Avrupa ülkelerine göre daha düşük gerçekleşmektedir. Bu nedenle, bu bölgelerde kadın istihdamının belirleyicileri üzerine yapılan bu araştırmanın hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli görülmekte ve bu ülkelerin toplumsal gelişimine katkı sağlanması beklenmektedir. Kadın istihdamını belirleyen faktörlerin anlaşılması, kadınların işgücüne katılımını artırmak, ekonomik eşitsizlikleri azaltmak ve kadınların refahını artırmak için gerekli politika önlemlerinin belirlenmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir. Kadınların iş hayatında yer alarak ekonomik olarak güçlenmeleri, ailelerine ve topluma daha iyi bir yaşam standardı sağlamakta ve yoksulluğun azaltılmasına ve sosyal refahın artırılmasına destek olmaktadır. Aynı zamanda, kadın istihdamı, ülkelerin ekonomik kalkınmasını ve büyümesini artırmakta ve toplumun genel refahı gibi birçok alanı olumlu yönde etkilemektedir.

Bu çerçevede araştırma, Güney Avrupa refah devletlerinde, kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörleri belirlemek ve bu faktörlerin kadın istihdamı üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, Güney Avrupa refah rejimi ülkelerinin kapsamı İspanya, İtalya, Yunanistan, Türkiye olarak sınırlandırılmıştır. Bu ülkelerde kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri arasında yer alan doğurganlık hızı, boşanma oranı, eğitim durumu, yoksulluk oranı, GSYH'nin kadın istihdamı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Araştırma hipotezlerini test etmek için Eurostat, OECD ve Dünya Bankası veri tabanından 1990-2022 dönemini kapsayan seçilmiş ülkelerin verileri STATA 17 yazılım programı ile panel veri analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Bu analiz sonucu, boşanma oranı ve eğitim düzeyinin kadınların işgücüne katılımını etkilediği görülmektedir. Boşanmanın kadın işgücü arzına etkisi, boşanma sırasında mal varlığının nasıl paylaşıldığına bağlı olabileceği düşünülmektedir (Gray, 1998; Stevenson, 2008). Son yıllarda geleneksel

modellerin aksine her iki eşin çalışmasının hane bütçesine yaptığı ekonomik katkılara vurgu yapılmaktadır. Moffitt (2000) çiftin toplam gelirinin iki bireyin çalışması sonucunda daha yüksek olacağı ve bu durumun evliliğe yönelik bazı kazanımları olacağını savunmuştur. Bu durumun çiftin yaşam standardını iyileştirmesi ve çiftlerden birinin işsiz kalması durumuna daha iyi hazırlanılması gibi faydalı yönlerinin olduğu ve evliliklerin sürdürülmesine katkı yaptığı iddia edilmektedir (Schoen vd., 2002; Vignoli vd., 2018). Bu çerçevede kadın istihdamının geleneksel modellerin aksine boşanma oranlarını azaltması, diğer bir ifadeyle kadın istihdamından boşanma oranına doğru negatif yönlü bir nedensel ilişki beklenmelidir. Eğitim seviyesindeki artış ise kadınların istihdamını artırmaktadır. Değişkenler içinde kadınların işgücüne katılımını en fazla eğitim etkilemektedir. Eğitim, bireylere belirli bir bilgi ve beceri kazandırdığı için eğitim seviyesi yükseldikçe genellikle daha teknik işlerde çalışabilme yeteneği kazandırmaktadır. Böylelikle, eğitim seviyesinin yükselmesi, bireylerin istihdam edilme olasılığını artırmaktadır. Kadınlar, daha yüksek eğitim seviyelerine ulaştıklarında, daha nitelikli ve iyi ücretli işlerde çalışma olasılıkları arttığı için işgücüne katılım oranları yükselmektedir.

Ancak, kadınların işgücüne katılımı üzerinde doğurganlık oranları, yoksulluk oranı ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın anlamlı bir etkisi olmadığı ortaya konmuştur. Bu durumu etkileyen çeşitli faktörlerin olduğu düşünülmektedir. Güney Avrupa ülkelerinde, çocuk bakım hizmetleri ve destek mekanizmalarının kısıtlılığı, kadınların işgücüne katılımını olumsuz etkilerken, aynı zamanda ailelerinden, özellikle de büyükannelerden alınan bakım desteği, kadınların iş hayatında aktif kalmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, işyerindeki esneklik ve çalışma koşulları, kadınların hem iş hem de aile sorumluluklarını dengede tutmalarına yardımcı olmaktadır. Araştırma bulguları sonucunda, Güney Avrupa refah rejimi ülkelerinde kadınların işgücüne katılımı, doğurganlık oranları ile doğrudan ilişkilendirilmemesi kadınların hem aile yaşamını sürdürme hem de iş hayatında aktif olma arzularının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, yoksulluk oranı ve GSYH gibi göstergeler, genel ekonomik durum ve politika ile daha fazla ilişkili olabildiğinden iktisadi göstergelerin kadınların istihdamında

yeterince etkili olmayabileceği değerlendirilmektedir. Bu sonuç, Özer ve Biçerli (2003)'nin çalışmasıyla paralellik göstermektedir.

Bununla birlikte, Güney Avrupa refah devletlerinde değişen toplumsal yapı ve çeşitli teşvik programları ile kadınların işgücüne katılımı geçmişe kıyasla artan bir eğilim göstermektedir. Ayrıca, kadınların kariyerlerinde ilerlemelerini desteklemek, eşit ücret ve fırsatlar sağlamak için politikalar geliştirilmektedir. Ancak, Güney Avrupa refah devletlerinde kadınların istihdamını artırmak için daha fazla çaba gösterilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ülkelerde kadınların iş hayatında daha fazla yer alması ve kariyerlerinde yükselmesini destekleyen daha etkili politikaların uygulanması gerekmektedir.

Bu çalışmada, Güney Avrupa refah rejimi ülkelerindeki kadın istihdamını belirleyen değişkenler, literatürde yaygın olarak bilinen ilişkili faktörler üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak, kadın istihdamını etkileyen daha fazla değişken olabileceği düşünülmektedir. Demografik faktörler, bakım hizmetleri ve iş yeri politikaları gibi bazı değişkenlerin çalışmaya dahil edilmemesi, veri erişimindeki zorluklar veya metodolojik kısıtlamalardan kaynaklanmıştır. Bu durum, araştırmanın kısıtı olarak görülürken öte yandan diğer çalışmalar için yeni bir araştırma konusu önerisi sunmaktadır. Araştırmada, Güney Avrupa refah rejimi sınıflandırmasında literatürde yaygın olarak kabul edilen ülkeler dikkate alınmıştır. Bu bağlamda, bu rejime dâhil olan diğer ülkelerin araştırma kapsamına alınmaması, çalışmanın hem bir kısıtı hem de yeni bir araştırma önerisi olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrahamson, P. (1999). The Welfare Modelling Business, *Social Policy & Administration*, 33 (4), 394-415.
- Baltagi, B. (2001). *Econometric Analysis of Panel Data*. (2. Ed.). UK: John Wiley & Sons Ltd.
- Başaran, N. (2023). Türk Modernleşme Sürecinde Kadının Eğitim Serüveni. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 60, 269-280.
- Bodur, N. D. (2019). *Refah Rejimlerinin Kadının İşgücü Arzı Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bulut, E., Başoğlu, A. (2023). Boşanmanın Ekonomik Belirleyicileri: Türkiye Düzey 2 Bölgeleri Üzerine Panel Veri Analizi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7, 45-62.
- Del Boca, D. (2002). The Effect of Child Care and Part Time Opportunities on Participation and Fertility Decisions in Italy. *Journal of Population Economics*, 15, 549-573.
- Del Bono, E. (2002). Total Fertility Rates and Female Labor Force Participation in Great Britain and Italy: Estimation of a Reduced Form Model Using Regional Panel Data. *ESPE 2002 Conference*, 1215.
- Erdoğan, S., Yaşar, S. (2018). Türkiye’de Kadın İstihdamının Gelişimi: Konya-Karaman Örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20, 18-28.
- Esping-Andersen, G. (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princetown University Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. UK: Oxford University Press.
- European Community Statistical Office (EUROSTAT) (2024) Employment Rates by Sex, Age and Educational Attainment Level (%) (Labour force survey) Erişim Tarihi: 11.08.2024. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a/default/table?lang=en&category=labour.employ.lfsi.lfsi_emp
- Eusébio, S. B. R. (2015). *A Comparative Analysis of The Difference in Female Employment Between Spain and Portugal* (Master’s thesis), Universidade Catolica Portuguesa, Portugal.
- Ferrera, M. (1996). *The ‘Southern Model’ of Welfare in Social Europe*. *Journal of Social Policy*, 6 (1), 17-37.
- Gough, I. (1996). Social Assistance in Southern Europe. *South European Society and Politics* 1, 1-23.
- Gordon, L. (Ed.). (2012). *Women, The State, and Welfare*. USA: University of Wisconsin Pres.
- Gray, J. S. (1998). Divorce-Law Changes, Household Bargaining, and Married Women’s Labor Supply. *The American Economic Review*, 88(3), 628-642.

- Grütjen, D. (2008). The Turkish Welfare Regime: An Example of the Southern European Model? The Role of The State, Market and Family in Welfare Provision. *Turkish Policy Quarterly*, 7(1), 111-129.
- Karagöl, E. T., Kuru Uzkuurt, B. (2021). Kadınların Kariyerleri Boyunca Karşılaştıkları Engellerin Örgütsel Bağlılıklarına Etkilerini Ölçmeye Yönelik Ankara'daki Organize Sanayi Bölgelerinde Bir Araştırma. *Journal of Emerging Economies & Policy*, 6, 194-203.
- Kaya, B. (2021). *Güney Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'de Kadın İstihdamı: Karşılaştırmalı Bir Analiz* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli.
- Kılıç, D., Öztürk, S. (2014). Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama. *Amme İdaresi Dergisi*, 47, 107-130.
- Kızılgöl, Ö. A. (2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13, 88-101.
- Leibfried, S. (1993) Towards a European Welfare State. Jones, C. (Ed.), *New Perspectives on the Welfare State in Europe* (ss.133-156). London: Routledge Press,
- Lewis, J. (1992). Gender and The Development of Welfare Regimes. *Journal of European Social Policy*, 2(3), 159-173.
- Maestripieri, L., Palomera, D., Rizza, R. (2023). Bridging Gaps: How Investment in Public Childcare Affects Women's Employment in Italy and Spain. *South European Society and Politics*, 28(4), 439-468.
- Magalini, E. (2020). *Pre-School Attendance and The Labor Supply of Women in Italy*. (Master's thesis), Italy.
- Mingione, E. (2006). (*Güney Avrupa Refah Modeli ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele*; 261-331.) Sosyal Politika Yazıları, (Buğra, A. ve Keyder, Ç, çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mingione, E., (2015), Güney Avrupa Refah Modeli ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele. *Sosyal Politika Yazıları*, İstanbul: İletişim Yayınları, 261-286.
- Moreno, L. (2002). *Mediterranean Welfare and 'Superwomen'*. Unidad de Políticas Comparadas, Working Paper 02-02.
- Mussida, C., Patimo, R. (2023). Care, Labour Force Participation and Health: The Case of Italy. *International Journal of Manpower*, 44, 91-107.
- Orloff, A. (1996). Gender in The Welfare State. *Annual Review of Sociology*, 22(1), 51-78.
- Öz, C. S., Peri, D. (2019). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Kadın İstihdamı: Refah Rejimleri Bağlamında Bir Karşılaştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(2), 1-26.
- Özdemir, S. (2004). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özer, M., Biçerli, K. (2003). Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 55-85.

- Salido, O., Moreno L. (2013). (İspanya'da Kadın İstihdamı ve İspanyol Refah Rejiminin Gelişimi; 29-55.) Akdeniz'de Kadın İstihdamının Seyri (Buğra, A. ve Keyder, Ç, çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Saraceno, C. (Ed.) (2002). *Social Assistance Dynamics in Europe National and Local Poverty Regimes*. Bristol: The Policy Press.
- Schoen, R., Astone, N. M., Kim, Y. J., Rothert, K., Standish, N. J. (2002). Women's Employment, Marital Happiness and Divorce. *Social Forces*, 81(2), 643-662.
- Stevenson, B. (2008). Divorce Law and Women's Labor Supply. *Journal of Empirical Legal Studies*, 5(4), 853-873.
- Titmuss, R. (1974), *Social Policy*, London: Allen and Unwin.
- Tiyek, R., Yertüm, U. (2016). Güney Avrupa Refah Rejimi Bağlamında Türkiye: Bir Değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 26-51.
- Tunalı, H., Göksu, Y. D. (2018). Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4, 29-45.
- Vignoli, D., Matysiak, A., Styrç, M., Tocchioni, V. (2018). The Positive Impact of Women's Employment on Divorce: Context, Selection, or Anticipation?. *Demographic Research*, 38, 1059-1110.
- Wilensky, H., Lebaux, C. (1958), *Industrial Society and Social Welfare*, New York: Russell Sage Foundation.